

Forord

I et af bidragene til årets *Rambam* citeres professor Poul Meyer for i forbindelse med bevarelsen af den jødiske religion at have sagt, at idealer står stærkest i modgang. Et andet bidrag kommer ind på, hvordan jødiske ritualer fastholdes med større iver, når jøderne oplever modstand imod dem. I tiden siden udgivelsen af sidste nummer af *Rambam* har verden oplevet en omvæltning, som har medført modgang ikke bare for ét folk, men for mennesker tværs over kloden, uanset religiøs overbevisning. Med coronavirusen har trossamfund oplevet markante ændringer både i form af praktiske forhold og nye religiøse betydninger. Trosfællesskaber verden over oplever, hvad det jødiske tidligere har oplevet gennem forfølgelser og udelukkelse, nemlig at modgang kan have en forstærkende effekt i forhold til religionens rituelle, historiske og sociale dimensioner.

Flere af artiklerne i *Rambam* berører den modgang, som jøder periodevis gennem historien har oplevet. Først mindes Arthur Arnheim de Holocaustofre, som mistede livet under Anden Verdenskrig. Han inviterer på vandring gennem Københavns gader, hvor vi skal se syv af de snublesten, som er lagt i fortovene for ofrene. Undervejs beretter Arnheim om de jøder, hvis navne står på snublestenene: Malka Zipikoff, Thora Krogmann og Rosa Nachemsohn, Irma og Julius Barasch, Ruth Fanni Niedrig og Schmul Sender Jonisch. Herefter kommer vi ind bag murene i koncentrationslejren Ravensbrück, hvor Ib Katznelson befandt sig som toårig. Han blev adskilt fra sin mor, som også var i lejren, og anbragt i revieret, hvor han blev behandlet for difteri. Her tog Zdenka Nedvedova og Hilda Synková sig af ham. Katznelsons artikel handler om de centrale roller, de to kvinder kom til at spille for hans ophold og overlevelse.

Peter Langwithz Smith skriver om koncentrationslejren Auschwitz fra dens oprettelse i 1940 til dens opløsning i 1945. Han giver en indføring i de praktiske forhold, der blev foranstaltet i lejren for at opnå maksimal udryddelse,

om fangerne i lejren og om personalet. Langwithz Smith kommer også ind på, hvordan der i lejren kunne opstå kærlighed, og hvordan personalet førte familieliv samtidig med, at de udførte deres arbejde i dét, der blev en ren udryddelseslejr.

Rambam indeholder i år en engelsksproget artikel af Leo Goldberger, som var elev på den danske skole i Gøteborg i årene 1943 til 1945. Han flygtede fra Danmark til Sverige sammen med sin familie i oktober 1943 og tilbragte en mindeværdig tid på skolen, en tid, som bar præg af fælles håb og sammenhold. Goldberger oplevede den svenske befolkning som imødekommende, og lærerstaben på skolen som dedikeret og fleksibel. Familien emigrerede til Canada et par år efter krigens afslutning, og senere flyttede Goldberger til USA.

I Morten Things artikel skruer vi tiden tilbage til første halvdel af det tyvende århundrede, hvor kommunismen fik politiske tilhængere blandt især de russiske jøder, som var immigreret til Danmark i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Nogle af dem var blandt grundlæggerne af Danmarks Kommunistiske Parti, og der blev oprettet en komité til oprettelsen af et jødisk autonomt område og en kulturforening med arrangementer og underholdning. Thing beskriver kommunismens politiske udvikling blandt jøder og de mange tiltag, som havde kommunistiske forbindelser.

Bent Lexners bidrag til årets *Rambam* strækker sig tidsmæssigt hen over det tyvende århundrede, idet han maler et personligt portræt af professoren og modstandsmanden Poul Meyer. Fordi han ikke var jøde ifølge jødisk lov, konverterede han til jødedommen som ung, og han forblev tro mod sin tro, sin politik og sin person gennem hele livet. Lexner portrætterer en mand, der trods modgang og skuffelser bevarede sine politiske standpunkter. Victor Bendix var ligeledes en mand, der i sin tilværelse oplevede stærk modgang. Den

jødiske komponist med uovertrufne musikalske evner biografes af Jens Cornelius, som i sin artikel viser, hvordan Bendix' radikalisme – både i religiøs, politisk og privat henseende – udelukkede ham fra dansk musiklvs inderkreds. I Cornelius' artikel får Bendix oprejsning og placeres blandt Danmarks væsentligste musikalske personligheder.

I 1778 blev Wulff Levi Goldkette født i København. Han var søn af linedanser og hesterytter Francois Goldkette, hvis far ligeledes var linedanser. Allan Falk knytter den jødiske cirkusfamilies slægtshistorie til Danmark i sin artikel, som redegør for de mange familiemedlemmers forbindelser til hinanden og til de steder, de rejste med deres cirkusforestillinger. Med artiklen demonstrerer Falk det store kildearbejde, der hører med til slægtshistorie, og de mange forskellige kilder, hvorfra oplysninger om en families historie kan komme. Kildernes pålidelighed er et interessant spørgsmål, som Garbi Schmidt tager op i sin artikel om den første polsk jødiske skrædderfamilie i København. Schmidt tager afsæt i Lea Maimins erindring om sin families tilværelse i hovedstaden i begyndelsen af 1900-tallet. Familien immigrerede fra Polen i 1899 og etablerede sig i København, hvor faren fik arbejde som skrædder. Med Maimins erindring foretager Schmidt et mikrohistorisk studie for at vise, hvordan en enkelt families historie kan være en enestående kilde til samtiden, men hun undlader ikke at påpege en række problematikker omkring erindringen, som kræver yderligere undersøgelser.

I Otto Bendixens artikel dykker han ned i kilderne til det danske fængselsvæsen og anvender dem til at kaste lys over de jøder, der blev fængslet i anden halvdel af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. I fængselsarkiverne findes der både registreringer over, hvilke jøder der blev straffet med fængsel, og signalementprotokoller, der beskriver deres udseende. Bendixen finder også forløbsbeskrivelser, der giver et indblik i de fængslede liv og danner et tidsbillede af periodens sociale, religiøse og politiske forhold. At det skal kunne medføre bøder eller fængselsstraf at omskære drengebørn, er et forslag, der gennem historien har været rejst med jævne

mellemrum. Marianne Schleicher giver i sin artikel et religionshistorisk overblik over ritualets udførelse og ikke mindst betydning for på den måde at give stemme til religionsvidenskaben i den offentlige og politiske debat om religiøs omskærelse. Hun viser, hvordan ritualets betydning skifter alt afhængig af dets kontekst – hvordan det har udviklet sig gennem historien, og med hvilket formål det er blevet anvendt.

I vinteren 1980 tog Arne Notkin og Bent Blüdnikow initiativ til oprettelsen af en forening, hvis omdrejningspunkt skulle være dansk jødisk historie. Foreningen fik navnet Selskabet for Dansk Jødisk Historie, og den har i år taget del i det danske kulturliv i 40 år. Bent Blüdnikow og Merete Næsbye Christensen skriver i deres artikel om selskabets stiftelse og om dets første projekter. Mens Blüdnikow særligt husker et arrangement med Jørgen Kieler, fremhæver Næsbye Christensen de mange interessante bidrag, som selskabet udgav i tidsskriftet *Dansk Jødisk Historie*.

Tidsskriftet *Dansk Jødisk Historie* er dette tidsskrifts forløber. Det første nummer af *Rambam* udkom i 1992 og er sidenhen, med undtagelse af året 2004, udgivet én gang årligt af Selskabet for Dansk Jødisk Historie. Det udkommer således i år for 27. gang med ønsket om rigtig god og fængslende læsning!

Cecilie Speggers Schrøder Simonsen
(Ansvarshavende redaktør)
September 2020